

Derleyenler
ZELİHA HEPKON
SONGÜL AYDIN - ŞÜKRÜ ASLAN
Dersim'i Parantezden Çıkarmak

İletişim Yayınları 1894 • Araştırma-İnceleme Dizisi 320
ISBN-13: 978-975-05-1238-4
© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2013, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Şükran L. Yılmaz
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas - Işıl Kurnaz
BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyenler
ZELİHA HEPKON
SONGÜL AYDIN - ŞÜKRÜ ASLAN

Dersim'i Parantezden Çıkarmak

Dersim Sempozyumu'nun
Ardından

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE..... 9

I. ULUSLARARASI TUNCELİ
(DERSİM) SEMPOZYUMU NOTLARINDAN
ŞÜKRÜ ASLAN..... 13

BİRİNCİ BÖLÜM

Kimlik, Sürgün ve Edebiyat

DERİN BİR KUYU DERSİM'E BERLİN'DEN BAKMAK
BESİM CAN ZİRH - MUSTAFA AKÇINAR..... 43

1930'LARDAN 1950'LERE RESMÎ MİLLİYETÇİLİĞİN
DERSİM'E BAKIŞI: ASİMİLASYONİZMİN KIRILGANLIĞI
TANIL BORA..... 77

1938'DE DERSİM'DEN BATI İLLERİNE ZORUNLU GÖÇ
SONGÜL AYDIN..... 97

**KİŞTİM MARI: DERSİM YÖRESİ
KIZILBAŞ OCAKLARINI HACI BEKTAŞ EVLÂDINA
BAĞLAMA GİRİŞİMİ VE SONUÇLARI**
RIZA YILDIRIM..... 109

**“YOL”DA KURULAN KİMLİK:
DERSİM ERMENİLERİ**
MEHTAP TOSUN - ÖZGÜR BAL..... 131

DERSİM’İN EFSANEVİ ŞAİRİ ALIŞÊR VE ŞİİRLERİ
MEHMET BAYRAK..... 177

İKİNCİ BÖLÜM

***Ekonomi, Gündelik Hayat,
Çevre ve Basın***

**TUNCELİ’NİN BUGÜNKÜ
EKONOMİK MANZARASINA DAİR BİR FOTOĞRAF**
KAMBER KAYA..... 189

**TUNCELİ/DERSİM’DE TEMBELLİĞİN
KÜLTÜRELLEŞTİRİLMESİ: EMEK SÜREÇLERİNİN
ÖZGÜNLÜKLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR BAKIŞ**
ALİ EKBER DOĞAN - ŞERİF GÜRÇAĞ TUNA..... 209

**TUNCELİ’DE (DERSİM) GÖÇ, YOKSULLUK
VE ‘TOPLUMSAL DIŞLANMA’**
ÖZKAN YILDIZ..... 237

**EKOLOJİ VE SİYASET:
MUNZUR BARAJ PROJELERİNE KARŞI
TOPLUMSAL DİRENİŞ ÖRNEĞİ**
GÖZDE ORHAN..... 253

TUNCELİ'DE YAYINLANAN YEREL SÜRELİ YAYINLAR: BİBLİYOGRAFİK BİR DÖKÜM	
BESİME ŞEN - SİNAN YILDIRMAZ.....	273

TARİHSEL BİR KAYNAK OLARAK YEREL GAZETELER: TUNCELİ SESİ GAZETESİ ÜZERİNDEN TUNCELİ'DE 1960'LI YILLAR	
ZELİHA HEPKON.....	287

BİR KENTİN GEÇMİŞ İLE GELECEĞİ ARASINDAKİ YOLCULUĞUNDA MÜZE	
AHMET YARAŞ.....	311

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sempozyum Üzerine Değerlendirme Yazıları

BİR HAYALÎ CEMAAT OLARAK DERSİM VE GÜNDEME ÜNİVERSİTE ÜZERİNDEN MÜDAHALE	
YÜCEL DEMİRER.....	343

GÖLGELERE RAĞMEN MAĞRUR!	
HATİCE KURTULUŞ.....	351

DERSİM'İ PARANTEZDEN ÇIKARMAK	
TAYFUN ATAY.....	355

YAZARLAR.....	359
----------------------	-----

2010 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen 1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'nda sunulan bildirimlerden oluşan bu kitabın üç yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra yayımlanıyor olması haklı olarak tartışma konusu edilebilir. Gerçekte bu husus, sempozyuma ilişkin bu kitabın yayınlanması düşüncesi ve kararının çok yeni olmasıyla ilgilidir. Hemen belirtmemiz gerekir ki elinizdeki kitabı hazırlama fikri sadece üç ay önce oluştu. Kitabın editörlüğünü yapan; her biri İstanbul'da farklı üniversitelerde çalışmakta olan ve zaman zaman bir araya gelen bizler 2013 yılı Mart ayında gerçekleştirdiğimiz bu buluşmaların birisinde, 1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu Bildirileri Kitabı üzerine kısa bir sohbet etmiştik. Sempozyumda sunulmuş olduğu halde söz konusu kitapta yer almayan fakat aslında önemli ve değerli saydığımız bildirimlerin akıbeti hakkında fikir alışverişinde bulunmuştuk. Aslında bu durum bir ölçüde bizleri de kapsıyordu. Çünkü üçümüz de sempozyumda birer bildiri sunmuş; birimizin bildirisi Tunceli Üniversitesi'nin kitabında yer almış ama diğer iki bildiri, tarafımızdan yayın kuruluna gönderilmediği için kitapta yer alamamıştı. Bahse konu buluşmamızda bu duruma yönelik olarak bir şeyler yapmak; mümkünse bu bildirimleri toplayıp okuyucusuyla buluş-

turmak yönünde ortak bir eğilime ulaşmıştık. Böyle olunca ilk iş olarak kaç bildirinin yayınlanmamış olduğunu tespit etmeye ve bu bildirimleri yayınlama düşüncemizi ilgili katılımcılarla paylaşmaya karar verdik.

Kısa bir sürede yaptığımız araştırmaya göre sempozyum bildirimleri kitabında 19 bildiri yer almamıştı. Bu sayı bile bir kitabın hacmini aşıyordu. Bir miktar eksilme olabileceğini de hesaba katarak bildiri sahiplerine yayın düşüncemizi ilettik. Yanıtlar hızla gelmeye başladı ve abartısız olarak söyleyebiliriz ki bunların tamamı olumluydu. Ne var ki aradan geçen yaklaşık üç yıl nedeniyle bazı yazarların makaleleri çeşitli dergilerde yayınlanmış, bazı makaleler bir ölçüde güncelliğini yitirmiş, bazılarının da yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. Katılımcıların bir kısmı da zaten sundukları bildirimlerin metnini yazmamışlardı. Biz bütün bu yanıtları dikkate alarak herkes için makul bir takvim belirledik ve gelebilecek bütün makalelere yer vermek arzusunda olduğumuzu ilgili bütün katılımcılara bildirdik.

Şüphesiz belirlediğimiz takvim sıkışıktı. Dolayısıyla yazarların bir kısmı bu süre içerisinde makalelerini yetiştiremedikleri için bu kitapta sadece yayın takvimine yetiştirilen makaleler yer aldı. Bu süre içerisinde gelen makaleleri biçim ve dil yönünden inceleyip dosyamıza dahil ettik. Hemen fark edilebileceği gibi bunlar arasında sempozyumda sunulmuş olmakla birlikte çeşitli akademik dergilerde yayınlanmış olan üç makale de bulunmaktadır. Tanıl Bora, Rıza Yıldırım ve Ali Ekber Doğan – Şerif Gürçağ Tuna tarafından yazılan bu makalelere yeniden yer verme nedenimizi okuyucular takdir edecektir.

Kısaca söylemek gerekirse bu kitabı hazırlama çabamızın ardında birbiriyle ilişkili üç ana sebep bulunuyor. Bunlardan birincisi ve belki de en önemlisi amaç ve düşünme biçimimiz farklı olsa da sözkonusu sempozyum bildirimleri kitabının eksik bir tarafının, bambaşka bir mecradan ve onun dışında bir çalışma olarak tamamlama isteğidir. Böylece okuyucu, 2010 yılında yapılan I. Uluslararası Tunceli Dersim Sempozyumu'nun bildirimleri ve akademik düzeyi hakkında bir bütün olarak bir değerlendirme yapabilmek için kaynakların tamamına erişmiş ola-

caktır. İkinci neden, alana ilişkin bugüne değin yapılmış en bütünlüklü akademik faaliyet olarak değerlendirilebilecek olan sempozyum bildirilerinin tamamen akademik faaliyetin doğasından kaynaklanan nedenlerle daha dar bir kitleye ulaşmış olmasındaki sınırlılık durumunun en azından bir bölüm bildiri için İletişim Yayınları'nın katkısıyla aşılmak istenmesidir. Son olarak bu kitapla birlikte sadece bildirilerin akademik düzeyi üzerinden değil, sempozyumun gelişimi süreci üzerinden de okuyucuya bir değerlendirme yapma olanağının sağlanmak istenmesidir.

Kitapta yer alan makaleler tematik içeriği ve birbirleriyle ilgili/ilişkili olmaları bakımından üç bölüm halinde yer almaktadır. Bir tür “giriş” yazısı niteliğinde olan “1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu Notlarından” başlıklı yazı, sempozyum öncesi ve sonrası süreci, o dönemde tutulmuş notlardan derlenmiş olanları içermektedir. Bu notlarda mümkün olabildiği kadar yorum yapılmadan sempozyumun gelişim öyküsü verilmiştir. Sempozyum sırasında ve sonrasında yapılan “radikal” değerlendirme yazıları hatırlanırsa, bu notların ne kadar önem taşıdığı daha iyi anlaşılabilir. Birinci Bölüm'de altı, İkinci Bölüm'de yedi makale bulunmaktadır. Birinci Bölüm'de yer alan yazılar daha çok modernleşme, kimlik, iskân/sürgün ve edebiyat üzerine yoğunlaşırken İkinci Bölüm'deki makaleler ise gündelik hayat, ekonomi, çevre ve basın konularına odaklanmaktadır. Söylemeye gerek yok ki “tarih” her iki bölümdeki makalelerin “doğasına” sindirilmiş olarak yer almaktadır. Kitabın Üçüncü Bölümünde sempozyum üzerine değerlendirme yazılarına yer verilmiştir. Bu bölümde kendileri de sempozyuma katılan üç akademisyenin farklı bakış açılarından değerlendirmeleri yer almaktadır. Bunlardan Tayfun Atay'a ait olan yazının başlığı kitabımıza isim arayışında da ilham kaynağı olmuştur. Bütün bu yazıları, hacmi nedeniyle kitapta yer veremediğimiz fakat içerik olarak son derece ayrıntılı bilgiler içeren Besim Can Zırh'ın *Toplum ve Bilim* dergisinin 120. sayısındaki (2010) “Bir Ama ve Ancaklar Sempozyumu” başlıklı yazısıyla birlikte okunmasını öneririz.

Böylece bu kitapla son yıllarda dikkat çekici bir hızla artan “Dersim Külliyyatı”na mütevazı bir katkıda bulunmuş olmayı umuyoruz. Bu katkının özgünlüğü, onun tamamen akademik alanda yapılmış olmasıdır.

Sözün bu kısmında belirtmemiz gerekir ki bu kitap Tunceli Üniversitesi tarafından yayınlanan *I. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu Bildirileri* kitabının alternatifi değildir. Zaten editörlerden Songül Aydın’ın şimdi yeniden biçimlendirerek dosyaya dahil ettiğimiz makalesinin aynı zamanda sözkonusu kitapta yer almış olması da böyle bir karar içinde olmadığımızı göstermektedir.

Bir küçük not da şu sıralar hazırlıkları yapılan II. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu üzerine söylemek gerekiyor. Çünkü elinizdeki kitabın yayını tam da II. sempozyumun hazırlandığı döneme denk gelmektedir. Bu kitabın editörleri olarak bizler, I. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu’nda görev aldığımız halde, sempozyum bitimi ve sonrasında yaşadığımız çeşitli sorunlar nedeniyle şimdi hazırlanmakta olan sempozyumun herhangi bir kurulunda yer almamaya karar vermiş bulunmaktayız. Bu, bizim görüş açımızdan tamamen akademik etiğin bir gereğidir. Bununla birlikte, şimdi sempozyumu hazırlayan arkadaşların başarılı olmasını ve ilk sempozyumun akademik kalitesini de aşan bir etkinlik gerçekleştirmelerini yürekten dilemekteyiz.

Son söz olarak, bu kitabın okurla buluşmasına imkân veren İletişim Yayınları’na, projeyi aktardığımız andan itibaren bize desteğini sunan sevgili Tanıl Bora’ya ve çok kısa bir sürede bizlere makalelerini göndererek kitabın hazırlanabilmesini mümkün kılan yazarlara çok teşekkür ediyoruz.

ZELİHA HEPKON - SONGÜL AYDIN - ŞÜKRÜ ASLAN
Haziran 2013

I. ULUSLARARASI TUNCELI (DERSİM) SEMPOZYUMU NOTLARINDAN

ŞÜKRÜ ASLAN

Başlarken...

Bu yazı, 2010 yılında gerçekleştirilen I. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu ile ilgili aldığım notların taranmasından oluşturulmuştur. Üç yıl sonra sempozyum hakkında bir yazı yazma ihtiyacı ortaya çıkınca, doğrusu çok fazla not tuttuğumu ve bunlar arasında çarpıcı bilgiler olduğunu yeniden anımsadım. Tahmin edileceği gibi bunların çoğuna bu yazıda yer vermedim. Çünkü bir bölümü sempozyumun gerilimleriyle ilgiliydi. Amacım bu notlar üzerinden sempozyumla ilgili bir muhasebe yapmak değil; bir hesaplaşma ise hiç değil. Çünkü ben, programında çok net olarak görülebileceği gibi tematik içeriği ve akademik düzeyi ile I. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'nun çok önemli bir etkinlik olduğunu düşünmekteyim. Bu yazıda esas olarak bu sürece dair bilgileri birinci elden aktarmak ve bazı deneyimlerimi paylaşmak istedim.

Sempozyum fikrinin üretimi

Dersim'de ve “Dersim” konulu bir sempozyum gerçekleştirme fikrini 2008 yılında Tunceli Üniversitesi'nin kuruluşunu izle-

yen aylarda dile getirmiştik. Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztağ henüz atanmıştı ve hatırı sayılır bir güç haline gelmiş olan biz Dersimli akademisyenler Tunceli Üniversitesi'ni kentin kimliğini de akademik etkinliklerinin odağına alan ve dünyada saygın üniversitelerle dayanışmacı ilişkiler kurabilen bir kurum olarak inşa etmek idealiyle üniversitenin ilk rektörüne içtenlikle yardımcı olmak arzusundaydık. Bu amaçla İstanbul'da, Ankara'da Sivil Toplum Örgütlerimizin temsilcileriyle, sanayi ve ticaret dünyasından bazı Dersimlilerle ve çeşitli üniversitelerde çalışan akademisyenlerle üniversitenin ilk rektörünü buluşturan toplantılar yapmıştık. İstanbul, Ankara, Dersim ve hatta Avrupa'da bir araya geldiğimizde kent ve üniversite ilişkisi üzerine tartışıyor ve bu tartışmalarda hem rektörlüğün neler yapmayı planladığını öğreniyor hem de önerilerimizi iletiyorduk. Dersim Sempozyumu fikri bütün bu temas ve tartışmalar içinde dile getirilmişti. Bu öneri 2009 yılı sonbahar aylarında somutlaşmış ve Tunceli Üniversitesi Rektörlüğü sempozyum kararı alarak beni de sempozyumun organizasyonu ile ilgili olarak görevlendirmişti.

Normal şartlarda benim bu görevi kabul edebilmem son derece zordu. Çünkü her şeyden önce başka bir üniversitede çalışmaktaydım ve sürmekte olan bir dizi akademik çalışmam vardı. Ayrıca Dersim'de yaşamıyordum ve iyi bir organizasyon için sıklıkla Dersim'e gidip gelmek gerekiyordu. Bu hem ciddi bir zaman hem de yüksek bir maliyet demektir. Ama kentin tarihi açısından çok önemli bir etkinlik olacağını düşündüğüm bu sempozyumu gerçekleştirme işinin dışında kalma lüksüm yoktu. Ayrıca bir Dersim Sempozyumu yapmak benim de ısrarla yaptığım önerilerden biriydi. Sonuç olarak kabul ettim ve iki üniversite arasındaki yazışmayla çalışmaya başladım.

Sempozyum duyurusunun hazırlanması

Şüphesiz önce, neyi, niçin ve nasıl tartışmayı amaçladığımızı içeren bir sempozyum duyurusu hazırlamak gerekiyordu. Bunun için bir duyuru taslağı hazırlayarak Üniversite Rektörlü-

ğü'ne sundum. Bu taslakta sempozyum teması olarak geçmiş, bugünü ve gündelik hayatı içerecek şekilde ekonomi, tarih ve toplumu temel alan bir tartışma yapmayı önerdim. Bu temanın belirlenmesinde esas olarak aktüel akademik tartışmalar etkili oldu. Öncelikle Dersim'in toplumsal tarihini; içinde politik baskıların, etnik temizlemenin ve kendine özgü kültürel dinamiklerin bulunduğu bir geniş tartışmaya ihtiyacımız vardı. Dolayısıyla tarih ve toplum bu tartışmanın olmazsa olmazını oluşturuyordu. Ekonomiyi de buna dahil etmemiz, bütün bu tartışmaların sosyal bilimlerin temel mantığı içindeki sac ayaklarını tamamlamak içindi. Bu çerçevede sunduğum öneri rektörlük tarafından kabul edildi.¹

Taslakta Tunceli ifadesinin yanına (Dersim) ifadesini de kullandım. Burada Tunceli/Dersim ifadesini kesme işaretiyle birlikte kullanmıştım. Çünkü tartıştığımız yer aslında Dersim'di ve böyle ifade edilmeliydi. Rektörlük, hazırladığım taslak metnin tematik içeriğine hiç müdahale etmedi. Bununla birlikte çok küçük bir-iki düzeltme yaptı; Dersim'i parantez içine almayı önerdi.² Doğrusu benim için önemli olan Dersim isminin de kullanılmasıydı. Sonuçta Düzenleme Kurulu tarafından

1 Aslında Dersim için güncel durumda en önemli konu Munzur ve Pülümür Vadilerinde devam eden barajların yapımını tartışmaktı. Ancak bu meseleyi başına başına bir sempozyum konusu yapmak düşünülmüştü. Nitekim başına Prof. Dr. Ali Tutay'ın getirildiği bir Uluslararası Çevre Sempozyumu düzenlendi. 10-11 Haziran 2010 tarihinde gerçekleştirilmesi öngörülen bu sempozyuma ülke içinden ve dışından pek çok akademisyen davet edildi. Bütün hazırlıkların gayet olumlu bir biçimde tamamlandığı sempozyum, başlamasına üç gün kala valilik kararıyla ve "güvenlik gerekçesiyle" iptal edildi. Dersim sempozyumu programı açıklandığında birçok insan 1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'nda barajlar ve çevre meselesinin yeterince ele alınmadığı eleştirisini getirdi. Gerçi yine de bu konuyla ilgili iki oturum vardı programda ama bu görece yetersizliğin nedeni konunun ihmal edilmiş olması değil, tam tersine ayrı bir sempozyuma konu edilecek kadar değerli ve önemli sayılmış olmasıydı. Bunu da burada belirtme ihtiyacı hissettim.

2 Sempozyum sonrasında yapılan değerlendirme yazılarından birinde Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Tayfun Atay'ın "parantez" üzerine yaptığı yorumu okuyunca etkilendim. Atay, "paranteze almanın" siyasal bir anlamı olduğunu vurguluyordu. Kendisiyle bu konuda hiç konuşmadığımız halde sanki o tartışmada bulunmuş gibi gerçekten derinlikli bir değerlendirme yapmıştı. Sanırım bunu hâlâ kendisine söyleme fırsatı bulamadım. Atay'ın yazısı bu kitabın son bölümünde yer almaktadır.

da “uygun görülen” “Sempozyum Duyurusu” aşağıdaki biçimde kesinleşti:

Geleneksel adıyla Dersim ya da Tunceli özğün coğrafiyası, inancı, dili ve politik kimliğinin biçimlendirdiğı kültürü ile hemen her dönemde ülke gündeminde belirgin bir yer almış; siyasal ve toplumsal pratiklerin hem öznesi hem de nesnesi olmuştur. Bu durumun sonucu olarak Tunceli (Dersim) büyük ölçüde politik yazında ele alınmış; gerek resmi gerekse eleştiren metinlerde sıklıkla tartışma konusu olmuştur.

Türkiye ölçeğinde baktığımızda esas olarak politik bağlam içerisinde ele alınmış olması nedeniyle Tunceli (Dersim), bilimsel yöntemle akademik yazına yeterince konu olmamış ve ya edilmemiştir. Oysa sadece doğası nedeniyle değil, toplumu ve kültürü nedeniyle de Tunceli (Dersim) bütün bilimler ama özellikle sosyal bilimler için her zaman muazzam önemde bir araştırma sahası olarak dikkat çekmiştir.

Son yıllarda büyük ölçüde küreselleşmenin etkisiyle dünyada ve Türkiye’deki gelişmelere koşut olarak çoğul düşünbilme olanakları gelişmiş ve modern tabuların akademiye konu olmasının yolları açılmıştır. Böylece Tunceli (Dersim) üzerine Avrupa’daki üniversitelerde olduğu gibi Türkiye’de de yüksek lisans ve doktora tezleri yazılmaya başlanmıştır. Aynı süreçte ulusal/uluslararası kongrelerde konuyla ilgili bildirimler sunulmuş ve bazı makaleler yayınlanmıştır. Giderek bu tür çalışmaların çoğalması, bunlar arasında akademik ve bilimsel bir ilişkiyi sağlayan yeni ve daha kapsayıcı bir etkinlik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Tunceli Üniversitesi, şimdi bu ihtiyacı karşılamak amacıyla Tunceli (Dersim)’in geçmişinden bugüne bir tarihsel perspektif içerisinde ekonomik, tarihsel ve toplumsal boyutların ele alınacağı bir sempozyum düzenlemeye karar vermiştir.

Bu çerçevede 4-6 Ekim 2010 tarihinde Tunceli’de düzenleyeceğimiz disiplinlerarası bu sempozyumda Tunceli (Dersim)’in tarihi, ekonomisi, siyasal ve toplumsal yapısı, kültürü ve gündelik hayatı bütün boyutlarıyla ilgili alanlardaki

uzmanlar ve akademisyenler tarafından ele alınacaktır. Sempozyumu izleyen iki ay içerisinde bildiri tam metinleri yayınlanarak Tunceli (Dersim)'e ilişkin derli toplu bir kaynak üretilmesi hedeflenmektedir.

Kent, bu vesileyle tarihinde ilk kez akademik ortamda kendini ifade edebileceği ve kendi dışından üretilmiş farklı yaklaşımları dinleyebileceği, hoşgörü ortamında farklılıkların birbirleriyle temas edebildiği bir bilimsel etkinliğe ev sahipliği yapacaktır.

Tunceli (Dersim)'le ilgili farklı disiplinlerde araştırmalar yapan uzman ve akademisyenleri sempozyuma bildiri özeti göndermeye; görüş, düşünce ve önerileriyle desteklemeye davet ediyoruz. / Düzenleme Kurulu

Kurulların oluşturulması

Öncelikle bu sempozyumun düzenlenmesini sağlayan kurumlardan ikisinin Ankara Tunceli Dayanışma ve Kültür Vakfı ve İstanbul Tunceli Eğitim ve Sağlık Vakfı olması yönünde önerimizi ilgili kurum temsilcilerine ilettik ve Üniversite Rektörlüğü'yle bu süreci birlikte örgütleme yönünde ortak fikir oluştu. O sıralar Tunceli Dayanışma ve Kültür Vakfı'ndan bir arkadaşın sempozyum girişimi zaten vardı. Tunceli Eğitim ve Sağlık Vakfı ise zaten bizim de çeşitli biçimlerde destek verdiğimiz akademik çalışmalar içindeydi. Böylece I. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'nun üç düzenleyici kurumu netleşmiş oldu.

Sempozyum duyurusunda olduğu gibi Bilim ve Danışma Kurulu'nun belirlenmesinde de yine Düzenleme Kurulu içinde bir grup olarak hazırladığımız taslaklar değerlendirmeye/tartışmaya zemin teşkil etti. Hazırladığımız taslak listede Türkiye'nin değişik üniversitelerinden çok sayıda saygın bilim insanı vardı. Bu kurulları birkaç isim hariç tümüyle benim inisiyatifime bırakan Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztaş, taslak listeleri gördüğünde Tunceli Üniversitesi Öğretim Üyeleri'ne az yer verilmiş olmasını yanlış bulduğunu belirterek 10-12 kadar Tunceli

Üniversitesi Öğretim Üyesi'nin ismini eklememizi önerdi. Gerekeci, Tunceli Üniversitesi Öğretim Üyeleri'nin bu etkinlikte daha fazla ve aktif biçimde yer alması arzusuna dayanıyordu. Ayrıca sempozyumu uluslararası hale getirmeyi önerdi. Böylece sempozyumun "uluslararası" olmasına karar verilirken, kurullara dair listeleri de güncellemek gereği ortaya çıktı. Bu öyle tatsız bir durumdu ki hazırladığımız Bilim Kurulu listesinden en az on kişinin adını silmemiz gerekiyordu. Ama bunu nasıl yapacaktık? Zira listeye yazdığımız her hocayı bizzat ben aramış, davet etmişim. Şimdi kendi davet ettiğimiz hocaların bir bölümünü silecektik. Öyle yaptık ama bu hiç kolay olmadı. Bazı hocalar haklı olarak bu duruma üzüldüler ve bazı öğretim üyelerinden sitem dolu mailler gelmeye başladı. Hatta bu duruma kendisine karşı alınmış kişisel bir tavır olarak yorumlayanlar bile oldu. Onları ikna etmek hiç kolay olmadı.

Danışma Kurulu üyelerinin büyük çoğunluğunu Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztağ önerdi. Bir kısmı gayet anlaşılır bir biçimde çeşitli tercihlere dayanıyordu. Ancak bu isimler üzerine herhangi bir tartışma yaşanmadı.

Sempozyum için ilk adımda belirlediğimiz kurullardan birisi de Sempozyum Sekreteryasıydı. Bu konuda Gülşen Erenler Çakar hocamızın önerisini dikkate alarak Gülsüm Hoş, Nesrin Karaca ve Dilek Düzaş arkadaşlarımızdan oluşan üç kişilik bir kurul oluşturuldu. Bu kurula yine o günlerde web tasarımı yapabilen arkadaşımız Vedat Tümen de dahil edildi. Bu arkadaşların tamamı Tunceli Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu'nda Öğretim Görevlileriydi. Sekreteryadaki her arkadaş gerçekten de sürece önemli katkılarda bulundu. Ama özellikle Gülsüm Hoş ve Nesrin Karaca bu sempozyumun âdeta yükünü taşıdılar. Sabırla çalıştılar ve onlarla çalıştığımız için kişisel olarak kendimi huzurlu hissettiğimi belirtmek isterim.

Gelen bildiri özetlerinde zenginlik

Sempozyuma bildiri özetlerinin gönderilebileceği takvim olarak yaklaşık üç aylık bir süre belirlemiştik. Sürenin uzun tutul-

masının nedeni sempozyum duyurusunun üniversitelere geç ulaşabilme kaygısıydı. Gerçekten de öyle oldu. Çünkü işin bu kısmı hem teknik hem de idari işlemler gerektiriyordu. Normal koşullarda bu durumun bildiri özeti gönderme sürecine olumsuz etkisi olması gerekir. Yine de belirlenen süre içerisinde Sempozyum Sekreteryası'na 107 bildiri özeti geldi. Bu, kişisel olarak benim beklediğim sayının hayli üzerindeydi. Hem sevindirici hem de sorun yaratan bir durumdu. Her biri muhakkak büyük istek ve beklentiyle gönderilen bildirileri elemek haksızlık olabilirdi ama aynı zamanda bu kadar bildiriye programa koymak da teknik olarak olanaksızdı.

Sempozyuma Türkiyeli olmayan akademisyenlerden toplam 7 (yedi) bildiri geldi. Bunlardan biri Türkiye'de öğretim üyesiydi. Diğerleri Türkiye dışında çalışıyorlardı. Ayrıca Türkiyeli olup da Türkiye dışında çalışanlardan da 12 (oniki) bildiri geldi. Diğer bildiriler aşağıda yazılı değişik üniversitelerden geldi. Dumlupınar Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Tunceli Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Erzincan Üniversitesi, İzzet Baysal Üniversitesi, Şırnak Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi. Sempozyuma Türkiye içinden iki İngilizce bir de Zazaca bildiri özeti geldi.

Sempozyuma gelen bildiri özetlerinin değerlendirilmesi üzerine muhtelif zamanlarda kurul üyesi bazı arkadaşlarla müzakereler yaptık. Sonunda bu bildirilerden Azerbaycan müziği ve kültürüyle ilgili olan ikisini tematik sınırların dışında kalmış olmaları sebebiyle eledik. Kalan bildirilerden 27 tanesini poster bildiri olarak kabul ettik. Diğer bildirilerin tümünü kabul

ederek paralel oturumlar şeklinde bir program içine yerleştirmeye karar verdik.

Burada bize gelebilecek muhtemel eleştiri, sunum için gönderilmiş bazı bildirilerin poster olarak kabul edilmesi olabilirdi. Kendi hissiyatları ve beklentileri bakımından haklılardı belki ama bu konuda gerçekten de bilimsel kriterlere uygun hareket ettik. Örneğin içimizdeki bir arkadaşımızın; Sempozyum Sekreteryası'nda görevli ve sempozyumun hazırlanmasında çok büyük bir emeği olan Nesrin Karaca'nın bildirisini de posterler içine koyduk.

Bu dönemde yaptığımız Düzenleme Kurulu'nun bir toplantısında tüm katılımcılardan bildiri tam metinlerini 30 Ağustos 2010 tarihine kadar göndermelerini istemeye karar verdik. Buna göre gönderilen bildiri tam metinlerinden hareketle bir sempozyum programı yapacaktık. Zamanında gönderilmeyen bildiri tam metinlerini – özetleri kabul edilmiş olsa dahi, programa koymamaya karar verdik. Bu olumlu bir karardı. Nitekim katılımcıların yüzde 90'ı bu takvime uydular ve bildiri tam metinlerini zamanında gönderdiler.

Sempozyum programının oluşturulması

Sevindirici olan sempozyumun tematik içeriğiyle ilgili olarak hemen her konuda bildiri özetlerinin gelmiş olmasıydı. Böylece zengin bir konu başlığı da ortaya çıkıyordu. Buna göre gelen bildirilerin içeriğine uygun başlıklar oluşturuldu. Bu şekilde çok oturumlu bir program ortaya çıktı. Belliydi ki paralel oturumlar yapmak zorundaydık. Nitekim öyle yaptık. Açılış ve kapanış oturumları dışında tüm oturumlar paralel yapıldı.

Diğer yandan sempozyuma ve bu vesileyle Dersim'e gelmek isteyen "Bilim ve Danışma Kurulu" üyelerinin sayısı oturum sayısından çok daha fazla çıkınca bu üyelerin görüşlerinden yararlanabileceğimiz yeni çözüm biçimleri geliştirdik. Bununla ilgili olarak biri sempozyum açılışında biri de kapanışında olmak üzere iki oturum planladık. Bu oturumlarda sempozyuma katılan ve çoğu ülkede/ülke dışında tanınan bilim/düşün

insanlarının değerlendirmelerini sunmalarına olanak sağladık. Her iki oturumda Baskın Oran, İşaya Üşür, Mete Tunçay, Martin van Bruinessen, Mehmet Çelik, Ahmet Özer, Hasan Akbayan, Halil Çivi gibi hocalar konuştu ve bu iki oturum yoğun bir ilgiyle izlendi.³

Sempozyum programının oluşturulmasında karşılaştığımız teknik zorluklardan birisi de gelen öğretim üyelerinin, sempozyum programına ve süresine göre değil de kendi takvimlerine göre hareket etmeyi tercih etmeleriydi. Dolayısıyla kimi hocalar bir gün, kimileri iki gün kalarak dönmek; bazıları da sempozyum süresinden daha fazla kalmak istiyorlardı. Bu durum, ilk gruptaki bazı hocaları sempozyum oturumlarına dahil etme konusunda bazı sıkıntuların yaşanmasına yol açmıştı.

Bununla birlikte gerçekten dengeli, birbirini tamamlayan ve tematik olarak uyumlu bildirilerin sunulduğu paralel oturumlar planlandı ve uygulamada çok önemli bir sorunla karşılaşmadık.

Sempozyum süresince yapılacak teknik hazırlıklara (misafirlerin karşılanması, poster bildiri sergi alanının oluşturulması, şehir gezilerinin planlanması, otel rezervasyonları, kitap stantlarının belirlenmesi vb.) ilişkin görevlendirmeleri de tümüyle gönüllü olarak bu görevi üstlenen arkadaşlar yaptı. Bu bağlamda Tunceli Üniversitesi Öğretim Üyeleri'nden Servet Gün, Yavuz Çobanoğlu, Barış Karataş ve Gürçağ Tuna'nın katkısını özellikle anmak isterim.

Sempozyum bütçesinin desteklenmesi için arayışlar

Dersim Sempozyumu'nu bir yandan örgütlerken benim düşünce ve dileğim bu desteği tümüyle Dersimli kurum ve kişilerden sağlamaktı. Bunun nedeni sempozyumun gerçekten "yerel"e ait olması arzusuydu. Sempozyumun tematik içeriği de buna

3 Bu arada herhangi bir kurulda yer almadığı halde sempozyuma ilişkin duyarlı davranan ve önerileriyle katkıda bulunan arkadaşlarımız da oldu. Bunlardan birisi de Ankara Üniversitesi'nden Bahar Şimşek'ti. Sempozyum programında göreceğimiz akşam oturumları büyük ölçüde Bahar Şimşek'in önerisinden esinlenerek hazırlanmıştır. Bunu da burada belirtmem gerekir.

uygun olduğu gibi aslında böyle olmasını da gerektiriyordu. Sempozyuma her biri 1.000 TL katkıda bulunan yüz Dersimli kişiye ulaştığımızda bu sorunu çözecektik. Bunun için çok sayıda kurum temsilcisi ve kişiyle temaslar da kurduk. Nitekim bu kurum ve kişilerin bir kısmı sempozyuma maddi destek verdiler.⁴ Fakat bu bütçe yeterli değildi ve her halükârda kamudan destek almak zorunluluğu ortaya çıktı. Bu temasları üniversite adına Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztuğ kurmaktaydı.

Bu girişimler sonucu 2010 yılı Eylül ayında sempozyum bütçesinin Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından destekleneceği bilgisi rektörlük tarafından bize bildirildi. Bu durum öncelikle 2010 yılı Haziran ayında gerçekleştirilmesine üç gün kala “güvenlik” gerekçesiyle iptal edilen “Çevre Sempozyumu”nu tecrübe eden bizler için sempozyumun “güvenlik” gerekçesiyle ertelenmeyeceği anlamına geliyordu. Sempozyumun, Cumhurbaşkanlığı tarafından desteklenmesi bir başka açıdan da önemliydi. Tarihimizde ilk kez 38 dahil her konuyu tartışacaktık ve Cumhurbaşkanlığı kurumunun bu tartışmaya uygun ortamın güvencesi olması, devletin bu konuda adım atmasına zemin oluşturabilirdi. Öte yandan her politik edim gibi bunun da bazı siyasal etki ve yansımaları olacaktı. Örneğin bu durum sempozyuma, “devlet erkânının ilgi göstereceği” anlamına geliyordu. Nitekim Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztuğ’un o dönemde kurduğu kişisel temaslar sonucu sempozyuma bir bakanın, bölgedeki milletvekillerinin ve çok sayıda üniversite rektörünün geleceği söylenmiş ve sadece bu konular için hazırlıklar yapılmıştı.⁵

4 Sempozyuma doğrudan destek olan Dersimliler arasında Yılmaz Kaya, Hüseyin Yüksel, Erdal Şaroğlu, Ali Büyükdağ ve Makine Mühendisleri Odası Tunceli Temsilcisi Fethi Kılıç; ayrıca Tunceli Eğitim ve Sağlık Vakfı üzerinden sempozyuma yönelik katkı sunan Seyit Ali Gündüz, Kazım Bulut, Rıza Gündüz, Ali Demirel, Mehmet Kaçar, Haydar Kaya, Cemal Doğan, Kazım Taş isimlerini de saygıyla ve teşekkürle anmak isterim.

5 Doğrusunu söylemek gerekirse ben bu durumdan çok da mutlu değildim. Çünkü bunun bir politik gösteriye dönüşmesi mümkündü. Oysa isteğimiz bütün politik mülahazaların üzerinde akademik ve bilimsel bir etkinlik yapmaktı. Bu yöndeki kaygımı sempozyum sürecinin her aşamasında dile getirmeye özen gösterdim.

“Destek”ten “himaye”ye evrilen dil ve tartışmalar

2010 yılı Eylül ayında Ankara’da temaslarda bulunan Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztuğ’la yaptığımız telefon görüşmesinde büyük bir sevinç ve mutlulukla “Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül’ün Himayelerinde Düzenlenen 1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu” davetiyelerinin basımını yapacağını bildirmişti. Kısa süreli bir şaşkınlık yaşamıştım. Çünkü “himaye” sözcüğü zihnime oturmamıştı. Bir yıldır sempozyumu hazırlayan kişilerden biri olarak hiç “himaye” üzerine konuşmamıştık. Büyük olasılıkla “devlet dili” böyle söylemeyi gerektiriyordu fakat yine de bilim insanları için himaye yabancı bir sözcüktü.

Bunları bir süre düşündükten sonra düşüncelerimi Rektör Boztuğ’a hem konuşarak hem de bir kısmını aşağıya aktardığım biçimde yazılı olarak ilettim:

Değerli Hocam, Sempozyum bütçemizin bir kısmı ya da tamamının Cumhurbaşkanlığı tarafından desteklenmesi elbette sevindirici bir gelişmedir. Bunu ifade etmek de çok doğaldır. Fakat “himaye” sözcüğü bu etkinliğin akademik içeriğine hiç uygun olmayan ve onun sahiden akademik değerini tartışmalı hale getiren bir sözcüktür. Politik ve/veya resmi bir kurum tarafından himaye edilen bir etkinliğin akademik/bilimsel değeri en baştan tartışmalı hale gelir. Sempozyumda bildiri sunacak ya da oturum yönetecek olan akademisyenlerin büyük çoğunluğunun da bu ifadeden rahatsız olacaklarını rahatlıkla tahmin edebiliyorum. Bunca emekle inşa ettiğimiz bu önemli etkinliğin bir kazaya kurban gitmesi sizler kadar herhalde en çok beni üzecektir. Ve bu ifadeyi kullanırsak bu kazanın olma ihtimali çok yüksek görünüyor. Önerim şudur hocam: Sempozyum bütçesinin bir kısmının ya da tamamının Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından desteklendiğini davetiyelerimize ve duyurumuza elbette yazalım. Ama bununla sınırlı kalsın. (21 Eylül 2010)

Sanırım bir gün sonra Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztuğ, telefonda bana, kaygılarımın yersiz olduğunu, kimsenin benim gi-

bi düşündüğünü sanmadığını ve buna rağmen böyle eleştiriler gelirse, kendisinin bu eleştirilere yanıt verebileceğini söyledi. Benim üzülmememi istedi. Elbette takdir kendisine aitti ama ben gerçekten çok üzgündüm. Sempozyuma on gün vardı. Görünen o ki bu durumda bir değişiklik olmayacak ve sempozyum bundan etkilenenecekti. Büyük emeklerle hazırlanmış olan sempozyumun bir politik gerilime kurban gitme ihtimali beni üzmüştü. Bu durumu aynı gün Kazım Arık, Ali Tutay, Gülşen Erenler Çakar ve Özkan Yıldız arkadaşlarımla paylaştım ve sorunun çözümü için yardımcı olmalarını rica ettim.

Bunun üzerine yoğun görüşme trafiği başladı. Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztağ'la konuştuk. Ben görüşümde ısrarcı oldum. Konunun Cumhurbaşkanlığı Makamı ile ve Cumhurbaşkanıyla elbette ilgisi olmadığını; sorunun “himaye” sözcüğüyle ilgili olduğunu belirttim. Rektör Bey de kendi tezinde ısrarcı oldu. Telefon görüşmelerine vakıf başkanımız Kazım Arık, Ali Tutay ve Gülşen Erenler Hocalarımız da katıldı. Arkadaşlarım, beni anlayışla karşıladıklarını ve fakat sempozyumun yapılmasının hayati önemine işaret ettiler. Eğer sempozyum şimdi yapılamazsa bundan böyle hiç kimsenin bu çapta bir etkinlik için yola çıkamayacağını söylediler.

Bütün bu görüşmeler içinde sempozyumun yapılmasını engellemeyecek ve doğrusu çok arzu edilmese de zorunlu bir ortak noktada uzlaşma oldu. Aslında bu çok içime sinen bir durum değildi fakat bir çözüm bulmamız gerekiyordu.⁶

Sempozyum için Dersim'e yolculuk ve yerel gerilimler

1 Ekim Cuma günü sempozyumun son hazırlıklarını gözden geçirmek için Dersim'e geldim. Kente gelirken sempozyuma

6 Sempozyum sırasında getirilen eleştirilerden birisi, şehir meydanına neden sempozyumla ilgili bez afişlerin asılmadığıyla ilgiliydi. Aslında rektörlük talimatıyla üzerinde “himaye” vurgusunun yer aldığı pankartlar daha önce hazırlanmış fakat bu tartışma nedeniyle asılmasından vazgeçilmişti. Sempozyum bu nedenle yeterince duyurulamamıştı. Bu eleştiriler haklıydı ama arka planında bu durum vardı.

ilişkin dikkatimi çeken birbiriyle ilişkili iki önemli husus oldu. Birincisi, hem üniversite çevresinde hem de şehirde sempozyum konuşuluyordu. İkincisi ise yereldeki gerilimlerdi.

Bu gerilimlerden birisi, Belediye Başkanımızın sempozyuma olan ilgisizliğiydi. Başkana hem kişisel hukukumuzla dayanarak hem de kurumsal olarak verdiğim değer nedeniyle sempozyumun hemen her aşamasında ayrıntılı bilgiler vermiş; beklenti ve önerilerimi de iletmiştim. Ayrıca sempozyuma 20-25 gün kala üniversite rektöründen başkanı özel olarak ziyaret edip davet etmelerini rica etmiştim. Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztuğ, sağ olsun bu önerimize uygun olarak başkanı makamında ziyaret edip sempozyuma davet etmiş ve bir konuşma yapmasını istemişti. Kendisini 30 Eylül 2010 Perşembe günü arayarak son kez ve özel olarak davet ettim. Fakat başkan, daha önceden planlanan bir toplantıya katılmak üzere Ankara'ya gitmek zorunda olduğunu söyledi ve sempozyuma katılmadı.

Milletvekilllerimiz için de benzer durumlar yaşandı. Şerafettin Halis Bey'i de özel olarak arayıp sempozyuma davet ettim. Kendisi partisinin bir toplantısını gerekçe göstererek Ankara'dan ayrılamayacağını bildirdi. Hem ben hem de Ali Tutay arkadaşım ayrı ayrı arayıp bu meselenin önemini anlattık. Kendisi, bu konuda kesinlikle "katılmama kararı" olmadığını, gerçekten bir toplantı nedeniyle Ankara'da bulunmak zorunda olduğunu yineledi. Sempozyuma iki gün kala tekrar aradım ve şartlarını zorlamasını rica ettim. O da koşullarını zorlayacağını ve gelmek istediğini ilettili. Bunun üzerine ismini programa dahil ettik. Ne var ki sonradan telefonla beni arayarak gerçekten de gelebilecek durumda olmadığını ilettili.

Diğer milletvekilimiz Kamer Genç'in tavrı ise şaşırtıcıydı. Bir TV programına katılacağını söyleyerek Rektör Boztuğ'un talebine olumsuz yanıt vermişti. Bunun üzerine ben arayarak kendisinin sempozyuma gelmesinin neden önemli olduğunu uzun uzun anlatmaya çalıştım ama Kamer Bey kendi kafasının içindekilerden başka bir şey duymadı. O da sempozyum yerine bir TV programında olmayı tercih etti.

Sonuç olarak hem belediye başkanımız hem de milletvekil-

lerimiz kendi şehirlerindeki bu çok önemli etkinliğe mesafeli kaldı. Bu konu beni gerçekten de çok üzmüştür.

Eğitim-Sen Tunceli Şubesi'nin sempozyumu protesto kararı

Sempozyumun başlamasından birkaç saat önce (3 Ekim saat 15.00 sıralarında) tesadüfi bir şekilde Eğitim Sen Tunceli Şubesi'nin sempozyumu protesto edeceğini öğrendim. Doğrusu çok şaşırdım. Sempozyumun hemen her aşamasını ve özellikle programını büyük bir özenle hazırlamış ve kentteki politik dengeleri hesaba katmış biri olarak buna anlam veremedim. Bunun üzerine Sendika Şube Başkanı ile görüşme talebimi ilettim. Üniversite çalışanlarından sendikayla en yakın ilişkisi olan bir arkadaş aracılığıyla Şube Başkanı'nu davet ettik. Sağ olsun bizi kırmadı, geldi. Bu öğretmen arkadaşla sanırım 45 dakika süren bir görüşme yaptık. Kendisini dinledim, gerekçeleri haklı değildi. Tümüyle bilgisizlik ve bir ölçüde de "sempozyum" fikrine yabancılıktan kaynaklanan hatalı yaklaşımın hâkim olduğunu gördüm. Bu arkadaşlar sempozyumda baskın kelimenin "Dersim" olmasını Kürt hareketine karşı bir tepki olarak yorumlamışlardı. Oysa sempozyumun hemen tüm oturumları (iskân, göç, milliyetçilik vb.) ancak Kürt meselesiyle anlamlı bir biçimde tartışılabilirdi. Üstelik Dersim tarihinde ilk kez gerçekleşecek bir uluslararası sempozyumu protesto etmek bir çelişkiydi. Kaldı ki sempozyuma "Kentteki STK'ların Üniversiteden Beklentileri" başlıklı bir oturum planlamıştık ve buradaki konuşmacılardan birisi de Eğitim Sen Tunceli Şube Başkanı'ydı. Son derece yararlı olan bu yüz yüze görüşmeden sonra Şube Başkanı kendi arkadaşlarıyla durumu değerlendirmek istediğini belirtti.

Daha sonra konuyla ilgilenmesini rica etmek amacıyla o sıralar Eğitim Sen Genel Başkanı olan Zübeyde Kılıç'ı aradım. Bu kararın ne kadar hatalı olacağını söyledim. Zübeyde Hanım sağ olsun o gece çok uğraştı. Bana, ismini verdiği bir başka sendika üyesi ile konuşmamı önerdi. Bana verilen numaradan ilgili öğretmen arkadaşı arayarak görüştüm. Zamanım çok azdı ve

uzun uzun sempozyumun önemini, hassasiyetlerin nasıl programa yansındığını tek tek örnekler vererek anlattım. Aldıkları kararın hatalı olduğunu ve bunun vebalini taşıyacaklarını söyledim. Dahası, bu sempozyumda Eğitim Sen Şube Başkanı'nın da konuşmacı olduğunu ve arzu ederse bütün eleştirilerini bizzat sempozyum içinde dile getirebileceğini söyledim. Her iddiasına tek tek sabırla yanıt verdim. Fakat en sonunda "Tunceli Üniversitesi öğrencilerinin yurt sorunu bu kadar ciddiye ve bazı öğrenciler yatacak yer bulamıyorken sempozyuma ne gerek var" diye bambaşka bir gerekçe ileri sürünce artık konuşulacak bir şey kalmamıştı.

Ertesi gün sempozyum başlayıp kendi mecrasında devam ederken Eğitim Sen Tunceli Şubesi 15 kişilik bir grupla saat 13.00 sıralarında "basın açıklaması" yaptılar. Bir o kadar da izleyeni vardı. Daha sonra basın bildirisini gördüm. Bildiriyi hazırlayanlara göre bu sempozyumda; "Dersim halkı yok sayılmış, Kürtler yok sayılmış, Dersimliler ve Seyit Rıza yok sayılmıştı". Doğrusunu söylemek gerekirse sempozyum programını okuduktan sonra bu satırları yazmak nasıl mümkün olabilirdi, bugün dahi anlamış değilim.

Devletin ilgisi mi ilgisizliği mi?

Sempozyum sırasında ve sonrasında yapılan değerlendirmelerde "devlet ilgisi" sıklıkla dile getirilmişti. Kentin valisi ve koruma memurlarının varlığı da bu eleştirilerin başlıca nedeniydi. Doğrusu büyük bir kentte veya üniversite kampusu içinde yapılan etkinliklerde fazla dikkat çekmeyecek bu durum, sempozyumun yapıldığı Dersim'de ve hele de nispeten küçük bir mekân olan otel girişinde fazla dikkat çekici olmuştu. Oysa sempozyum sürecine bir bütün olarak bakıldığında gerçekte devletin ilgisinden değil de ilgi zayıflığından söz etmek daha doğru olurdu.

Bir defa sempozyum programı açıklanmadan önce bu sempozyuma çok sayıda üniversite rektörünün, bölgedeki milletvekillerinin katılacağı bilgisi bize ulaşmıştı. Dolayısıyla "açılış" kısmını bir türlü tamamlayamamıştık. Hatta sempozyum programının

fazla gecikmesi sorun yaratınca buna şöyle bir çare bulduk. Programın akademik kısmını yayınlayıp, açılış bölümünün “en kısa sürede” yayınlanacağını duyurduk. Çünkü bu kısma kaç kişinin ismini yazacağımızı bilemiyorduk. Çok isim konuşuluyordu.

Programın akademik kısmı yayınlanınca iki gelişme oldu. Birincisi hemen pek çok mail aldım. Program oldukça yüklü, zengin ve bir devlet üniversitesi için âdeta bir “devrim”di. Böyle mailler gelmeye başladı. Bu çok sevindirici bir gelişmeydi. Fakat zaman ilerledikçe bizim programın açılış bölümü öyle kaldı. Neredeyse yazılacak kimse olmadı. Bakan, milletvekilleri ve rektörler gelemeyecekti. Belki de fazla iyi niyetli bulunabilir ama benim kanaatim tabii ki bunun bir anlamı olduğu yönündedir. Bu programa katılmak bir anlamda onun gereklerini yerine getirmek yönünde yasal girişimlerin başlatılmasını da gerektirirdi. En azından bu yönde bir beklentinin doğacağı açıktı.

Sempozyuma devlet erkânından sadece Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Sayın Bahattin Cebeci katıldı. Bu da sempozyumun Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından desteklenecek olmasının gereği idi. Bir de son gün, son anda Malatya Milletvekili Mehmet Şahin’in programa yazılmasını Rektör Bey benden rica etti. Gerçi biz Tunceli dışındaki illerin milletvekillerinin sempozyumda konuşma yapamayacakları üzerine bir prensip anlaşmasına varmıştık ama zaten “açılış” için öngörülen isimlerin hiçbiri yoktu. Dolayısıyla Mehmet Şahin Bey’in konuşmasına bir itiraz da olmadı.

Pek çok insan sempozyuma Tunceli Valisi Sayın Mustafa Taştekin’in istikrarlı şekilde bütün oturumlara katılmasını “devletin ilgisi” olarak yorumladılar. Elbette devletin valisiydi ve bu durum devletin ilgisi olarak yorumlanacaktı. Ancak gerçekte bu (ve belki de aynı zamanda) Vali Bey’in kişisel ilgisinden kaynaklanıyordu.

Açılış töreni ve ilk oturum

Sempozyumun başlayacağı sabah ben de hayli heyecanlıydım. Öncesindeki bütün teknik işler tamamlanmıştı. Kayıt masası

oluşturulmuş, gelen konuklar Elazığ Havaalanı'ndan getirilmiş ve otele yerleştirilmişti. Sempozyumun bu ilk günün hazırlanmasında Ali Tutay, Gülşen Erenler akar, Nesrin Karaca, Gülsüm Hoş, Vedat Tümen fedakrca çalışmışlardı. Bu arada şaroğlu Otel sahibi Erdal şaroğlu ve otel müdürü Metin Bey başta olmak üzere şaroğlu Otel'in tüm personeli her türlü ayrıntıyı planlamışlardı. Kısaca sempozyum için her Şey hazırđı.

Sempozyum sabah saat 10.00'da planladığımız gibi açılış seremonisiyle başladı. Sunuculuğu niversitenin İngilizce okutmanlarından Umut yaptı. Tecrübesiz ama başarılıydı. İstiklal Marşı okunması ve sayęı duruşu ile başlayan birkaç dakikalık formel seremoniden sonra sırasıyla niversite rektörü, Vali, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı, Malatya Milletvekili Mehmet şahin, Tunceli Eğitim Sağlık Vakfı Başkanı Sayın Kazım Arık ve Ankara Tunceli Dayanışma ve Kültür Vakfı adına Gülşen Erenler akar konuştular. Bunlar arasında Vali Mustafa Taşkesen son derece açık dille devletin politikasının değişmesi gerektiğini ve değişmekte olduğunu anlattı. Rektörün konuşması Dersimlilerin iktidarla "kucaklaşması" zlemi üzerine kuruluydu. Başdanışman Sayın Cebeci, Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül'den selam getirdiğini; beklendiği gibi sempozyumun Cumhurbaşkanının himayesinde yapıldığını söyledi. Tunceli Eğitim ve Sağlık Vakfı Başkanı Kazım Arık ise anadilinde (Kırmancki) konuşmayı tercih etti. Devletin, uzun yıllar bu dilde konuşmayı yasakladığını ve bunun da insanların kendi ana dillerinde konuşmaktan utanç duymalarına yol açtığını belirtti. Bunu rneklerle anlattı ve insanların anadilinde konuşmasının teşvik edilmesi dileğini ifade etti. Ankara Tunceli Dayanışma ve Kültür Vakfı Başkanı Sayın Ali Rıza Olcay, sağlık sebepleriyle gelemediği için yerine Vakıf Yönetim Kurulu yesi Gülşen Erenler akar, sempozyumun önemi üzerine kısa bir konuşma yaptı.

Baskın Oran kürsüye çağrıldığında büyük alkış aldı. Salon doluydu. Konuşması hayli ilgiyle dinlendi. Özellikle 1930'lu yıllarda memleketin dört yanını demiryollarıyla örme politikasının aslında Dersim'i kuşatma stratejisi olduğunu harita zerin-

de göstererek söylediğinde salon sessizce dinliyordu. Bu arada CHP üzerine eleştirel birkaç cümle de kurdu. Fakat konuşmasının bu bölümünde Ovacık, Pütümür ve Nazimiye Belediye başkanları kendi partilerinin eleştirilmesini protesto etmek üzere çıkmışlardı ancak kalabalıktan bu protesto fark edilemedi. Tahminen 40 dakika süren açılış konuşması hayli öğreticiydi.

Sonra sempozyumun ilk oturumu yapıldı. Mete Tunçay, İşıya Üşür, Necdet Subaşı ve Martin van Bruinessen'in konuşmaları bu oturumu Rektör Prof. Dr. Durmuş Boztuğ yönetti. Dersim'de ilk kez bu düzeyde uluslararası çapta tanınmış isimler konuşuyorlardı. Muazzam bir ilgi vardı. Konuşmaların akademik düzeyi hayli yüksek ve ilgi çekiciydi. Bu başlangıç gerçekten de sempozyuma damgasını vurdu. Çünkü devletin 1930'lu yıllarda inşa ettiği politikalar açıkça deşifre ediliyordu. Hemen tüm oturumlarda bu durum değişik alanlarda tekrarlandı. Sempozyumun ilk günü oturumlarıyla, tartışmalarıyla, konuklarıyla ve mekânıyla gerçekten çok iyi bir iz bıraktı.

Oturumların tematik içeriği

Üç gün süren sempozyumda 23 oturumda toplam 82 bildiri sunuldu. Ayrıca 23 Poster Bildiri sempozyum alanındaki panolarda sergilendi. Dört konuşmacı mazeret bildirerek sempozyuma katılamadı.

Sempozyumun ilk günü "Son Tanıklar Gitmeden" başlıklı oturumda Avrupa Dersim Dernekleri Federasyonu tarafından sürdürülen "Dersim 38 Sözlü Tarih Projesi" anlatılırken aynı saatlerde başka bir salonda Köln Üniversitesi'nden Prof. Dr. Markus Otterbach ve Prof. Dr. Wolf Bukov'un da dahil oldukları, "Dışarıdaki Dersim" başlıklı oturumda göç ve uyum sorunları tartışıldı.

Sempozyumun ikinci günü Bilkent Üniversitesi'nden Doç. Dr. Tahire Erman'ın başkanlık ettiği "Türkiye'de Alevilik ve Dersim Aleviliği" ve Bahçeşehir Üniversitesi'nden Doç. Dr. Mehmet Çelik'in başkanlık ettiği "Edebiyatta Dersim, Dersim'de Edebiyat" başlıklı paralel oturumlarda hem Dersim Ale-

viliğinin kendine has özellikleri hem de Dersim'in konu edildiği edebi metinler tartışıldı.

Bunu takip eden oturumların birini Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ruken Öztürk yönetti ve burada Dersim'in dışındaki Dersimlilerin yaşadıkları bölgelerle ilgili alan çalışmalarının sonuçları paylaşıldı. Tunceli Üniversitesi'nden Prof. Dr. Hıdır Özdemir'in yönettiği paralel oturumda ise Tunceli'de ekonomik olanak ve olanaksızlıklar değişik boyutlarıyla tartışma konusu edildi.

İkinci gün öğleden sonraki oturumların birinde Tunceli'de çevre sorunları ve barajların toplumsal ve çevresel etkileri ele alındı ve bu oturumu Tunceli Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ali Tutay yönetti. Bu oturumun bildirileri kent halkının da son derece hassas olduğu barajlar üzerine yoğunlaştı. Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ferhunde Özbay'ın başkanlık ettiği "Tunceli/ Dersim'de Kimlik" başlıklı oturumda ise bölgenin kimlik sorunsalı ele alındı.

Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Tayfun Atay'ın başkanlık ettiği "Tunceli (Dersim)'de Dil ve Kültür" başlıklı oturum, bölgedeki çok dilli duruma ilişkin son derece ilgi ile izlenen bir oturumdu. Burada Avrupa'dan gelen dilbilimciler Zazaca ve Kürtçe ilişkisini çok boyutlu olarak tartıştı. Gaziantep Üniversitesi'nden Doç. Dr. Özkan Yıldız tarafından yönetilen paralel oturumda ise "Basında Dersim ve Dersim'de Basın"a ilişkin araştırmalar görsel çalışmalarla desteklenerek sunuldu.

Sempozyumun üçüncü ve son gününde ilk oturum Gazi Üniversitesi'nden Dr. Gülşen Erenler Çakar tarafından yönetilen "Dersim 38" başlığını taşıyordu ve tahmin edileceği gibi yoğun bir ilgiyle izlendi. Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Beyza Üstün tarafından başkanlık edilen "Dersim'de Arkeolojik ve Biyolojik Çevre ve Toplumsal Hareketler" başlıklı oturumda bölge halkının özellikle önemsedığı barajlar meselesi tartışıldı.

Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nden Doç. Dr. Hatice Kurtuluş'un başkanlık ettiği "Hâkim ve Muhalif Algıda Dersim" başlıklı oturumda Dersim'e yönelik algılar çeşitli alan çalışmaları ve belgesel araştırmalar üzerinden aktarıldı. Tunceli Üni-

versitesi'nden Prof. Dr. Ömer Demirel tarafından yönetilen paralel oturumda ise "Osmanlı'da Dersim" konulu bildirimler sunuldu.

Sempozyum biterken Cumhuriyet Üniversitesi'nden Prof. Dr. Faruk Kocacık tarafından yönetilen oturumda Tunceli'nin ekonomik ve demografik göstergeleri tartışılırken, Marmara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Fuat Ercan tarafından yönetilen paralel oturumda ise Tunceli (Dersim)'de siyasal eğilimler ve temsilîyet meselesini içeren bildirimler sunuldu.

Farklı bir deneyim: Gece oturumları

Bu sempozyumda iki tane gece oturumu planlamıştık. Bu oturumları programa koyduğumuzu gören bazı arkadaşlar beni uyardılar. Zaten gün içinde insanlar yorulacak. Paralel oturumlar arasında dolaşacaklar. En azından gece dinlenmek isterler ve bu nedenle gece oturumlarına kimse katılmaz dediler. Ben de aksine gece oturumlarının da aynı şekilde kalabalık olacağını düşünmüştüm. Üstelik kentteki kişi ve kurumlara kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam yaratmamız gerekiyordu. Gece oturumları bunun için oldukça uygun bir araçtı.

Bu oturumlardan birisi 4 Ekim Pazartesi akşamı yapıldı. Kentteki STK'ların üniversiteden beklentileri başlıklı bu oturumun moderatörü Prof. Dr. Murat Belge idi. Saat 20.00-22.00 arasında yapılan bu oturumda Murat Belge Hoca'nın başkanlık yapması aslında pek şık durmadı, bu yönde bazı haklı eleştiriler de geldi. Fakat bu tamamen Murat Hoca'nın kentte bulunabilme saatleriyle ilgiliydi. Birinci gün geç geldiği için gündüz oturumlarına katılamadı. Oysa biz kendisini ilk günkü açılış oturumunda dinlemek istemiştik. İkinci gün de İstanbul'a dönmesi gerekiyordu ve dönmeden önce şehri gezmek için oturumlara katılamayacaktı. Dolayısıyla kendisinden ancak bu oturumda yararlanabilirdik. STK temsilcileriyle üniversite rektörü arasındaki tartışma nedeniyle biraz yorucu bir oturum oldu. Oturum bittikten sonra yaptığımız kısa sohbette "zor bir şehir" dediğini anımsıyorum.